

ПОЛУЧЕНО

10 / XII 1925

St. Bobchev

1338 Кн.

1925 Двадесет и шеста годишнина

Vingt-sixième année.

REVUE JURIDIQUE (droit, législation, jurisprudence et vie économique). Rédacteur en chef: S. S. Bobtchev. Rue Slavianska, 22. Sofia.

ЮРИДИЧЕСКИ ПРЕГЛЕДЪ

Списание за право, законодателство, юриспруденция и стопански знания.

ИЗЛАЗЯ ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА НА СТЕФАНА С. БОБЧЕВЪ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

*С. С. Бобчев:
Отправенето и
сегашна титла.*

Годишенъ абонаментъ на „Юр. Пр“ за въ България
— 100 лв., за чужбина — 120 лв.

Адресъ на Редакцията и Администрацията:
София, ул. Славянска, 22. — Телефонъ № 10.

ЮРИДИЧЕСКИ ПРЕГЛЕДЪ

С. С. Бобчевъ.

СТАРОВРЕМСКАТА И СЕГАШНА ПОТКА

I

Както старобългарскитѣ, тъй сжшо и старосръбскитѣ правни паметници знаятъ п о т к а, като едно престъпно деяние, а въ сжщото време и наказание за него.

Въ Хрисовула на Константина Асена Тиха, даденъ (до 1277 г.) на манастиря Св. Георги при Скопие, нареченъ Вирпински или Вергински²⁾ се поменава думата „поткж“. Тамъ се казва: „И удава иже сж опадаетъ другъ друга прѣдъ владалци или поткж иже удаваетъ да не възима на црковни члвцѣ никто владжци, развѣ да си възима црква на своимъ си члвцѣ“. ³⁾

Законникътъ на Стефана Душана гласи: „Члан 77 (прв. изд. 179). Потка међу селми 50 перпер, а влахом и арбанасом 100 перпер; и те-зи потке цару половина, а господару половина, чије буде село“. — Члан 82 (прв. изд! 180). Где престоји влах или арбанасин на селе, на том-зи селе да не престои други греде за ними. Ако ли по силе стане, да плати потку и што е испасал“.

1) Рефератъ четенъ на 15 ноемврий въ Бълг. археологически институтъ.

2) Споредъ четенето на самия Хрисовулъ, прието досега, счита се, че названието на манастиря св. Георги, както и Хрисовулътъ е Вирпински по името на бърдото В и р п и н ъ, както е казано въ Хрисовула — при Скопие градъ. Отъ единъ други Хрисовулъ на Кралъ Стефанъ Урошъ II (1300 г.) даденъ на сжщия манастирь при Скопие се вижда, че това бърдо се нарича Вергинъ „прѣмо Скопию граду на Серавѣ, на брьде рекомемъ Вергинъ“ и, че той носи името на „светаго и велико-славнаго мученика Христова Георгия Гор'го (скоропостижний)“; ето защо въпросътъ подлежи на едно ново и историко-географско издирване.

По този въпросъ вж. Юрданъ Ивановъ, Северна Македония, стр. 108 и Български старини изъ Македония, стр. 37. Ср. Г. А. Ильинскій, Грамоты болгарскихъ царей, стр. 18—109.

3) Г. А. Ильинскій Грамоты болг. царей, стр. 18. Шафарикъ, Раматку, Изборъ Хрисовулъ, стр. 26; С. С. Бобчевъ. Стб. правни паметници.

Влашкитѣ и арбанаски пастири, които, споредъ обичая, пжтували отъ мѣсто на мѣсто, дирейки пасища, можели и помежду си да се сбиятъ, а така сжщо — и съ отдѣлни села.. Сбиятъ ли се села помежду си, законътъ предвижда глоба отъ 50 перпера (златни), ако се сбиятъ пкъъ помежду си, плащатъ удвоена глоба — 100 перпера и тая глоба отива за Царя, а половината за господаря, чието е селото (чл. 77)*. Колкото зв чл. 82 и него Новаковичъ тълкува. че се касае пакъ за свада, за бой и за насилие; ако пастири, власи или арбанаси дойдатъ на отморъ (почивка) въ едно село, то други да не идватъ следъ тѣхъ; и додатъ ли с и л о м ъ — за това ще платятъ п о т к а.¹⁾

Въ „История на старобългарското право“ (1910) ние изтъкнахме пжтъомъ погрѣшката на Новаковичъ. Като се придржахме не само о буквата, но и о духа, разума — *ratio legis* — на текста въ Д. З., казахме, че тукъ не се касае за свада, за бой, за сбиване между пастири и села; а се отнася до насилственото нарушение на едно право, правото на владение и ползувание, нарушение на предѣла, слога, синура.

Ние нарекохме това нарушение „не напълно уяснено“ и направихме едно прѣдположение. Ето нашето разсжждение: „Потка или бодка е синорния знакъ между две села или два имота. Потка е бодка т. е. нѣщо боднато, слогъ, межда. Тая

¹⁾ У Вукъ Караджичъ потка се тълкува като: I. Der Eintrag, Einshlag, Suptemen; 2. Грана, која се удари о ливалу, да се зна докле е забранено т. е. клонче, което се побива на ливада, за да се знае до кжде е запретено (да не се ходи вжтре).

У Миклошича *Lex. paleislov.* потъка — *malor, rixa, pugna*. Даничичъ (*Rjecnik*) тълкува: *Violatio finum ejusque pretium*. Това тълкование на Даничича възприема и Г. А. Илинскій, въ Грамоты болг. царей въ стр. 144. Миклошичъ въ своя *Етимолог. Речник* вадѣ потка отъ тѣк като привежда глагола *taknuti*, тѣкнати, (по немски *berühren*); потъкнути, лат. *figere*, т. е. забучвамъ, забивамъ, затъквамъ. Сжщото посочва и Вл. Мажураничъ въ неговитѣ *Prinosi za hrv. pravno-poviestni Rjecnik* вижъ думата *Potka*. Д-ръ Херменгилдъ Иречекъ въ своя *Historicky Slovar Slovanskeho prava* — *Prove* тълкува потка — *rixā, solutio pro rixā* и привежда текстветѣ отъ Д. З.

У Срезневски (*Матеріалы для словаря древне-русского языка*): потъкнновение — препятствованіе; потъкнати — поткнати, потъкнати — (нѣкои форми сжщо отъ основата потък) — водружитъ, утвердитъ, установитъ; потъкнати се — поткнати се — споткнати се, оступити се. — Потъченик — установка, водруженіе. Сжщо у Г. Дьяченко (*Полн. церк.-слав. словарь*): потъкнати — вбити, воткнути; потъчение — поставженіе; потчение креста.

¹⁾ Подъ думата Потка Геровъ тълкува: заричане, правене магия да не хваща зло, запотване.

Новаковичъ като тълкува поменатитѣ горе членове 77 и 82 отъ Д. З., обяснява, че думата потка била наказание за свада, било между пастиритѣ влашки или арбанаски, било между селата. „Потка, казва той, е свада, сукобъ — бой. дума се употрѣбява и до сега въ нѣкои български села, особено въ Софийско. Както вражда или кръвнина означава и убийството, и вирата т. е. откупа заубийството; както конски татъ означава и конокрадство и обезщетението или глобата за сжщото престѣпно деяние: сжщо така потка означава и нарушението на синора и глобата или обезщетението за това деяние. Приемемъ ли това тълкувание, преисленостъта въ обяснението на дветѣ статии Д. З. 77 и 82 се махва и тогазъ ще се дойде до правото или най-естествено разбиране: глоба за нарушение синора между две села, потката е 50 перпера, а за власи и арбанаси (арнаути) — 100; отъ глобата половината взема царщината, а половината — господарътъ, чието бжде селото (77). — Въ село, гдето престоива влахъ или арбанасинъ (разбира се съ стадото си), тамъ да не отива да престоива други отиващъ следъ тѣхъ. Който направѣ това ще плати потка — глоба за нарушение на синора и още щото е изпасаль (82). Нѣма никакъвъ смисълъ да се тълкува потната за свада, за сбиване между пастиритѣ или въ селото. Тукъ се огражда синорътъ отъ нарушение, туря се единъ редъ и който го наруши, наказва се. Ни въ единия, ни въ другия членъ на Д. З. не се забелязва ни поменъ за свада и сбиване. „Тѣзи сж бележитѣ, които направихме въ нашата „История на старобългарското право“ (вж. стр. 447—448).

Новитѣ данни, които сме събрали и които имаме сега подъ ржка, идатъ още повече да ни увѣрятъ въ вѣрността на нашето предположение и въ неумѣстността на тълкуванieto на Новаковичъ. Ето защо се повръщаме по предмета и ще се постареемъ да защитимъ нашето гледище.

II

Най-напредъ нека се спремъ върху самата дума потка и нейното, въ днешно време, обичайно-правно значение, както и значението ѝ въ народния говоръ и народното ни право. Думата у насъ, въ България, не на едно мѣсто се чува потка, но и почка. У Герова нѣма потка, въ смисълъ на предѣленъ знакъ*), а почка — „купчина отъ земя, струпана накрая нива или ливада, за да показва предѣла ѝ; жоглина, джюгла, межденикъ, слогъ за граница; кучка земя, служаща для показанія, граница поля или луга. Турямъ почка, започвамъ; намежевывать. — Зехъ му почката, хванахъ му дирята, намѣрихъ кжде е отишълъ, кжде се губи.“*)

Ето що ни съобщава пакъ за почка А. Дювернуа: „Почка с. ж. I. межевой знакъ; вѣхи съ соломой, разставляемыя на поляхъ: по нивитѣ прокарваме брезди и туряме слокове

и *почки*. Лѣтоструй, 1872 р. 124. Ограждатъ се ония ливади, що сж край пжтищата, а на други се турятъ *почки*. Ів. 70 р. 183. Предѣлитѣ на филология нѣматъ свои *почки*, нѣматъ плѣтища, нѣматъ опредѣлени граници. „Знание“ на Каравелова 79. 2. *почка*: сичката тая смѣсь се разнася по полето и съставлява отдѣлни купчинки, които, като изгниватъ образуватъ черноземъ, който покрива заливаемото поле съ възвишения и *почки*. Знание на К. 256“.

Въ сведенията, събрани отъ мене по програмата ми за изучване обичайното право у насъ (ч. I томъ II. Вещи, — наследство, — обязательства стр. 12—16) се срещатъ данни за *почка* и *потка*. *Потка* е непозната въ южна България; тамъ се употрѣбвява думата *почка* и, рѣдко *бочка* Въ Казанлъшко известни владения се бележатъ за ограничаване съ *почки*, *бразди*. Въ Копривщица „чертата, която дѣли ливадитѣ и по която се нареждатъ *почкитѣ*, се казва *сжнжръ*“. Въ Старо-Загорско: „*подка*“ или *започка* казватъ на тия белези, дето стопанинѣтъ, като иде на краищата на нивата си, земе та изкопае трапчинки, извади имъ прѣстъта по нѣ височко да се гледа и вижда отдалечъ; ако нѣкой престжпи тоя законъ, наказва се отъ притежателя ѣ съ помощта на селото“.

Въ Кулско се употрѣбвява думата *почка*. Това сж *вейки* (клончета отъ дървета) високи до единъ метъръ, които се побиватъ надлъжъ ливадата следъ покосяването ѣ, за да се знае, че е забранено да се пуска въ нея чуждѣ добитѣкъ.

Въ Луковитско думата *почка* е позната и се употрѣбвява въ сжщия смисълъ, както и въ Кулско. И тамъ, както въ Костинбродско, се чува и турската дума *гюбель*, което значи поставяне ограничителенъ белѣгъ въ видъ на малки купчини прѣстъ, които издигатъ по края на ливадата.

На моитѣ най-нови разпитваня: знаятъ ли що е *потка* и за що се отнася тя, азъ добихъ следнитѣ сведения:

Таки и Никола Петрови отъ с. Дивотино (Софийско) ми обясняватъ — „Въ всички села, близки на тѣхното, та и подалечъ, думата *потка* не само е позната, но и друга дума не се употрѣбвява за да се обозначи белѣга между две съседни и продължаващи се ливади. Този белѣгъ състои въ това, че изкопаватъ дупки, изкопаната прѣстъ поставятъ до дупкитѣ така, че да не може да се минава въ тая ливада. Това действие се нарича *запотване*.“

„Вънъ отъ това, надлъжъ между две ливади или ниви има *слогъ*. Той не се оре; това е една ивица оставена, и ни единия ни другия отъ съседитѣ не смѣе да изоре тазъ ивица — *слогъ*. Такъвъ нарушителъ се клевети (ковлади или *обажда*) предъ *кмета*, който прави *огледъ* и наказва *тогозъ*, който е изровилъ ливадата. За *огледа* и *труда* *кметѣтъ* получава особено *възнаграждение* отъ *тжжителя*.“

„Около нивитѣ не се поставятъ потки. Но когато искатъ да ги запазятъ за сѣно, и не ги оратъ, поставятъ имъ губели или грамади камъни, които сжщо така служатъ за запазване, и нарушителтъ, който пуска добитъка си въ тая запазена нива, е отговоренъ и плаща глоба за загубата на стопанина на нивата.“

Синорътъ е границата на селската мера и отъ тамъ синорлама — книгата (документа), която опредѣля тоя синоръ; сжщо и худуднаме — отъ худудъ (предѣлъ). Този редъ, споредъ братя Петрунови, се пази въ селата Перникъ, Мошино, Църква, Клисурса, Михайлово и др.“

Христо Марковъ отъ Куманица, ми съобщава, че въ тѣхно село както въ Подгумеръ, Обрадовци, Биримирци, Враждебна и други, потка е това сжщо, което ми сж разправяли братя Петрунови; но въ Куманица вмѣсто потка казватъ копка. Сжщо и думата губель се употрѣбява за нивитѣ.

Подробни сведения за близкитѣ до София села ми даде и Любенъ Божиловъ отъ с. Банки;

„Въ всички околни села, казва ми той, Вердикапъ, Филиповци, Иваняне, Суходолъ и пр. потка се казва на онезъ малки купчинки отъ прѣстъ, които се правятъ около една ливада за да се очертае, догде е тя забранена и следователно да се не пуска въ нея (добиткъ). Върху тѣзи купчини се затыкватъ малки клончета отъ дърво. Така оградената ливада е вече запотнета, запотнетата Всѣки, който пусне добитъка си въ такова ливада, се сматра, че е направилъ една пакостъ, едно зло. Той настѣпилъ чуждото право, защото добиткъ влезе ли въ ливада не може да не пакости. Тогазъ стопанинътъ на ливадата се тжжи при кмета. Първото питане въ такъвъ случай на кмета е: ливадата ви бѣше ли запотнета? Ако е била — той вика виновния да отговаря за повредата, за дето е пусналъ добиткъ въ запотнета ливада, Около нива сжщо така става ограждане съ подобни купчини прѣстъ; тѣ сж по-голѣми и се наричатъ губели, губеле. Последствията за пускането въ такива завардени съ губели мѣста, сж сжщитѣ, каквито и за запотнетитѣ“.

Глобата, която се взема въ такъвъ случай се дава на пострадалото лице, чиято ливада е увредена, а кметътъ получава само една частъ колкото е прилично — за труда си — дето е ходилъ самъ или съ други общинари да констатира повредата.

Въ Чирпанско (бивш. м-ръ Маноловъ) ми съобщава потка не се чува, но тамъ се употребява за сжщото понятие думата губель. Вместо запотната нива или ливада, казва се загюбелчена или даже загюбечена.

Въ Еленско се знае не потка, а почка, и бодка, и, въ-роятно, затова, че клончетата или други пръчки се бодватъ, бодагъ, за да може да се ограда и преграда ливадата или поне белѣга да се вижда изъ далечъ и така да се направи „забранена“, запазена. „Ливадата е започена“ ще каже въ Еленско, че не може въ нея вече да се пуска добитѣкъ. И тука, както въ Софийско, „започването“ става съ изкопване прѣстъ и издигане купчини самъ тамъ околорѣстъ, като се забодватъ надъ купчинитѣ клонове отъ дървета, Почка може да се поставя и въ срѣдата на ливада. Всичкиятъ въпросъ е до се види отдалечъ започването.

Споредъ сведенията, които ми дава Цвѣтанъ Маноловъ отъ Шияковци, въ тѣхнитѣ мѣста (Костинбродско) се казва и чува думата потка, както ми сж обяснили братия Петрунови, но въ с. Брезе (Соф. околия тоже) се казва още бодка, ботка.

Иванъ Соколовъ отъ Радомиръ (адвокатъ и общественикъ) ми обяснява, че потка се употрѣбява въ два смисъла: 1. потка означава онѣзи отколани части на прѣстъ, които сж поставени самъ-тамъ около една ливада, за да личи слога — границата на тази частна собственостъ; 2. потка се употрѣбява още за оня актъ, която се нарича запотнюване и който се състои въ следното: когато искатъ да посочатъ, че една ливада вече е запазена за сѣнокосъ и че въ нея не трѣбва да се пуца добитѣкъ, околорѣстъ на тази ливада на разни разстояния се изкопава прѣстъ и правятъ купчини, които могатъ да бждатъ виждани отъ далечъ и тѣзи купчини сж потки. Въ Радомирско и Кюстендилско, казва той; нѣма обичай на потката на върха да се забиватъ клончета.

Слогътъ споредъ сжщия е онази ивица отъ незаоравана земя въ края на нивата, която отдѣля една нива отъ друга; тази ивица, дълга колкото самата нива, е широка около една крачка — нейде по-малка, нейде по-голъма. Слогътъ принадлежи на оня стопанинъ на нива, отъ която той прави частъ. Слогътъ на високата нива по отношение къмъ по-низката винаги се смятъ като принадлежностъ на по-високата, защото явно е продължението отъ нея, особно тогазъ, когато тоя слогъ е стрѣмнинката между по-високата и по-низката нива.

Георги Пѣевъ отъ Веренъ (Саджклии), Брѣзовско, ми разправя следното:

„У насъ и въ околнитѣ села не се чува думата потка и почка. Ние казваме бочка. Бочка е онази купчинка прѣстъ, която се прави като се изкопае копка околорѣстъ на ливадата, когато се иска да се покаже, че въ нея не трѣбва да се пуца вече добитѣкъ. Около нива бочки не се правятъ. Нѣкои на бочката казватъ: гюбѣль, това е турска дума.

Ливадата е забочена, ще рече тя е забранена и никой нѣма право да влиза вътре. Нарушителътъ на запрещението и особно ако повреди нѣщо, ако направи нѣкой зянъ (турска дума, значи повреда) на ливадата отговаря за този зянъ, сжди го общината и заплаща глоба на стопанина на ливадата.

„Слогове има между нивитѣ.

„Границат е синура между меритѣ на две села. Тѣзи синури се познаватъ по нѣкои дървета, побити камъни, ржтлини, дерета и пр.“

Отъ това що привеждаме до тукъ за следитѣ на потка и почка у насъ, въ юридическитѣ ни обичаи, излазя, че старата потка е запазена особено въ Софийско. че въ Еленско и въ Брезе тя е избила на ботка, че въ нѣкои мѣста на сев.-зап. България, както и въ южна, потката е замѣстена съ промѣнената езикова форма — почка и бочка. Въ всичкитѣ обаче, тѣзи случаи потка и бочка означаватъ едно: белѣгъ, направенъ за да се не отива въ така „запѣтната-та“ или запѣчената ливада, бахча, нива и прочее. Този, който „пусне“ (добитѣка си) въ такова мѣсто: 1. нарушава владението, синора, предѣла; 2. прави пакости, уврежда запазеното и 3. подлежи на глоба, която се взема въ полза на пострадалия. Потката е единъ осветенъ отъ преданието и почитанъ и до сега начинъ на санкция да се не посѣга на чуждото имотно право*).

III.

Ако прибѣгнемъ до метода на регресивното изучване и заключение, методъ толкозъ полезно и често прилаганъ отъ етнографски и историко-правни учени въ най-ново време (М. М. Ковалевски, Д-ръ К. Кадлецъ, Д-ръ Ф. Тарановски и др.), ние можемъ, безъ всѣкакво съмнѣние, да направимъ

*) Въ време на разискванията, които станаха въ Археологич. Институтъ, когато се чете тоя рефератъ, г-нь Крумъ Дрончиловъ, редовенъ доцентъ по география въ нашия истор. филол. ф-тъ, напомни много основателно, че произхождението на потката трѣбва да се дири въ старовремското табу Наистина Т. е вѣрска обрядност не само въ Полинезия. Етнографията и социологията въ своитѣ научни изследвания откриха Т. у всѣкинародъ и то въ форма на проявления, които засѣгатъ не само религията, но още морала, правото, обществеността. Т. е свещенъ или сматрянъ за свещенъ предметъ, белѣгъ (sacer) — може и да бжде „проклетъ“ — до който не трѣбва да се досѣга никой подъ страхъ да си навлече нещастие или наказание. Правото на собствеността въ първитѣ стадии на развитие е подирило за себе си санкция въ религиозното Табу. По въпроса за Т. въ българското имотно право има мѣсто за специална студия.

положителен изводъ за старовременната потка, имайки точно и ясно разбиране за сегашната.

Безспорно, потка днесъ означава белѣга, установенъ за да се знае предѣла, отвѣдъ който не може да се минава, така че, който го наруши той носи известна отговорност. По стария редъ на употрѣбление наказателноправнитѣ термини потка е и самото нарушение, и наказанието (глобата или обезщетението), което се налага на нарушителя.

Това наше заключение се оправдава и обосновава по единъ несъмненъ начинъ, струва ми се, и отъ ясниятъ текстъ на хрисовула, даденъ отъ кралъ Стефана Уроша II (1300 г.) на сѣщия мѣнастиръ Св. Георги скоропостижни (Горго) при Скопие*), на който и нашиятъ Константинъ Асѣнъ е далъ хрисовула, единственъ отъ нашитѣ хрисовули, въ който се срѣща думата потка.

Въ този хрисовулъ на Уроша на 9—10 мѣста се срѣща потка (пот'ка). Въ наредбитѣ стои ясно, че се забранява на всѣкиго, на всѣкаква власть, малка или голѣма, да взема потка отъ мѣнастирскитѣ хора. Такава потка може да взема само мѣнастирската власть, респ. игуменътъ въ полза на мѣнастиря. Ако ли нѣкой си позволи да сѣди „човѣка на св. Георги... или да му вземе потка“ (изброяватъ се и други глоби и данѣци), то такъвъ да бѣде наказанъ отъ Бога и отъ св. Георги Горго и Побѣдоносець въ боеветѣ; намѣсто помощникъ да му е противникъ и да е проклетъ отъ всичкитѣ тѣзи правовѣрни и свети царе и крале горепоменати“ и „да плати оу царинуоу с. Перьпсрь“).

Каква е, обаче, тази потка, която се забранява да бѣде вземана отъ която и да било власть, отъ който и да било владалецъ?

Две мѣста въ казанія хрисовулъ идатъ да потвърдятъ по единъ ясенъ начинъ зашищаваната отъ насъ теза за значението на потка. Ето тѣзи мѣста:

XXVII .. и възбраняваеи водѣ тешти на црѣковноу землю, идѣже іестъ и отъ ис-прѣва текла законнаѣо вода, да плати поткоу севастоу-ви-перьперь.

XXXV... Кто ли се обрѣтеноу Рѣчицахъ ексоприкисавь или продалъ нивоу или виноградъ извънъ, оно продаіемо и ексоприкисано да іе оузми црѣкви, и продаіеи и ексоприкисаіеи да плакіа поткоу црѣкви-ви-перьперь. Такожде и по

1) Законски споменици Српских Држава средньега века. Прикупио и уредно Стојан Новаковић, Београд 1912, стр. 601—621. Освенъ въ този хрисовулъ, на С. Уроша отъ 1300. въ сръбскитѣ хрисовулни паметници потка се срѣща още въ единъ, въ тоя на Милутина (1313—1318) (нареченъ Свето-Стефански), даденъ на мѣнастиря Бански Св. Стефанъ (ibid 621 стр.).

2) ibid, стр. 609, X.

всѣхъ селѣхъ црѣквнихъ во Воднѣ и въ Нерезѣхъ, понеже црѣквна проина ясть а не ничиѣа баштина“.

Ако се опитаме да дадемъ макаръ единъ букваленъ преводъ на току-що приведенитѣ предписания, ние ще имаме следното положение :

XXVII. . . и който препречи (спре) водата да тече по черковна земя, гдето е и отъ старо време е текла законната вода, такъвъ да плати потка севасту 12 пернера.

XXXV. . . който пъкъ се намѣри въ Рѣчици да подари (като прикя) или продаде нива, или лозе извънъ това продадено или подарено да го вземе черковата и продавачътъ и дарителътъ да плати потка на черковата 12 пернера. Сжщото да става въ всички черковни села въ Водно и въ Нерѣзи, понеже е черковна прония, а не ничиѣа баштина“.

Едно най-обикновено пъкъ логическо тълкуване ни дава да разберемъ смисъла (ratio legis) и на първата и на втората наредба.

Въ първата наредба този, който спира, разбира се произволно, неправомѣрно, една вода, която е принадлежность на черковната земя, такъвъ нарушава владѣнието и причинява поврѣда на правоимащия, въ случая—на мѣнастиря. Това нарушение е потка и наказанието, което се налага (като глоба и обезщетение) сжщо така е потка, както въ подобни случаи се употрѣбаватъ думитѣ вражда, конски татъ, разбой, дѣвичи разбой, разпустъ и др.

Колкото за втората наредба и въ нея едно тълкуване и дирене на смисъла ясно изтъква, че черковната прония, като такава, не може да се продава, нито може да се дарява, както впрочемъ е и всѣка прония, въ огличие на тѣй наречената баштина, която може и да се продава и да се подарява. Следователно, продаде ли или подари ли нѣкой прония нива или лозе, съ което си действие той нарушава правото на собственость и на владѣние на правоимащия, то логически иде последствието — плащане на потка (глоба или обезщетение).

Така че и сега, следъ новитѣ данни, сведения изъ съвременния у насъ битъ и юридически обичаи, както и отъ тълкуването яснитѣ наредби на единъ старъ паметникъ, който до сега не бѣше обръщаль внимание, може да се заключи :

Старовременската, както и сегашната обичайно-правна потка е нарушение на чуждо право, на поставенъ синоръ, увреждане, и вследствие на това означава и глобата или обезщетението, вземани за това нарушение.

Александръ Ц. Цанковъ
министръ-председателъ

СКЪПОТИЯТА, ПРИЧИНИТЪ Й И КАКЪ ДА СЕ ОГРАНИЧИ¹⁾

Стопанскошо разстройство следъ войната. — Въ България ли е най скъпо? — Статистически сравнения. — Кой страда отъ скъпотията. — Положението на държавнитъ чиновници. — Какво е направено досега отъ правителството за стопанското въздравяване на България. — Мъркитъ, които се препоръчватъ отъ разни страни. — Необходимо е сътрудничеството на всички, за да се подготви бждещето на страната.

Нѣкои отъ васъ, които сж се занимавали съ историята на стопанскитъ борби, ще си спомнятъ, че презъ XVI-то столѣтие не Европа само, но свѣтътъ преживя една страшна революция въ ценитъ, т. е. масата продукти показваше една безспирна тенденция къмъ увеличаване на ценитъ. Ние днесъ се намираме въ сжщото положение; разстроено национално стопанство, излизане отъ строя на много страни, на първо мѣсто Русия, Германия и др. Всичко това дезорганизира сжществуващата до войнитъ стопанска хармония и хвърли човѣчеството въ едно още по-тежко бедствие, бедствие много по-тежко въ сравнение съ онова презъ време на войната. И днешната криза не е резултатъ на технически упадъкъ, а е резултатъ повече на разстройството на транспорта и циркуляцията на стокитъ, на обмѣната — едно явление международно, общо за всички страни въ Европа и за всички, които взеха по-голямъ или по-малкъ дѣлъ въ свѣтовната война.

Това сж причинитъ на скъпотията. Тъ не се отричатъ и отъ нашитъ другари отъ лѣво. Тъ признаватъ, че има единъ естественъ неизбѣженъ процесъ, който обуславя общото поскъпване на живота навсѣкжде. Но, казватъ тъ, казваме и ние: всѣка държава има свои причини, които допълнени къмъ общитъ, обясняватъ причинитъ и процеса на поскъпването. Кои причини можемъ да посочимъ ние, които опредѣлятъ поскъпването на живота у насъ, резултатъ, разбира се, на устройството на българската национална икономика? Войната пресмѣтната въ пари, нанесе на България една загуба отъ 2 и половина милиарда златни лева — въ хора, добиткъ, земя, мъртавъ инвентаръ, земледѣлие, промишленостъ и пр. Съ една четвъртъ е намалено богатството на България. Следователно, трѣбва да заключимъ, че и съ една четвъртъ е намаленъ и националниятъ доходъ на Бъл-

¹⁾ Изъ речъ въ Н. Събрание произнесена въ отговоръ на една интерпелация на социалиститъ, на 19 декември 1924 год.

гария. Ето ви вамъ една причина, която ще ви обясни, по край другитъ, поскжпването на живота у насъ. Но загубитъ въ народното стопанство се наваксватъ постепенно, наваксватъ се за това, защото нашата страна, макаръ и земеделска, има способността бързо да се трансформира и донейде да се приспособи къмъ нуждитъ на живота. Но мжчно, твърде мжчно държавата ще може да се приспособи къмъ новитъ нужди на времето. Ето ви и втора причина, която като обяснява обезщетението на националната валута ви обяснява сжщо така и поскжпването на живота. Презъ годинитъ 1917, 1918, 1919, 1920, дори и презъ 1923 год ние смѣтахме, че процесътъ на поскжпването е нѣщо естествено, че това сж последици отъ войната, но които последици трѣбва да изчезнатъ бързо. Ето защо, следъ 9 юний ония, които чакаха чудеса отъ насъ, сж днесъ разочаровани. Тѣ, може би, сж мислили, че съ промѣната на режима ще се промѣни и цѣлата стопанска структура на България, и скжпотията ще изчезне. Напразни илюзии. Такива илюзии ние не сме си правила.

Годинитъ 1923 и 1924 въ земеделско отношение сж години злополучни не само за насъ, а и за цѣлъ свѣтъ. Констатирано е, съ данни официални и неопровержими отъ никого, общо намаление на производителността на селското стопанство и особено общо намаление на производството въ зърнени храни. Вчера се цитираха тукъ нѣкои данни и азъ ще цитирамъ тѣзи данни, които сж взети отъ в. „Таймсъ“ отъ 30 юлий 1924 г. Преди всичко презъ 1924 г. въ Съединенитъ Щати сж добити 20 милиарда и 116 милиона квинтала зърнени храни срещу 21 милиарда и 386 милиона квинтала за 1923 г.; средното производство за Съединенитъ Щати е 23 милиарда и 977 милиона квинтала — казвамъ кржгли числа. Значи презъ 1924 г. въ сравнение съ 1923 г. има едно намаление въ производството отъ 1 милиардъ и 200 милиона квинтала, а общо едно намаление отъ срѣдното годишно производство на Америка съ 3 милиарда и стотина милиона квинтала. Какво е положението за насъ? Ние имаме презъ 1924 г. едно намаление на обработваемата площъ отъ близу 1 милионъ декара. Производството на зърнени произведения за 1922 г. е 26 милиона квинтала, за 1923 г. е 38 милиона квинтала, а за 1924 г. е 26 милиона квинтала, значи една разлика отъ около 10—12 милиона квинтала. Специално за производството на жито презъ 1922 год. имаме 21 милиона квинтала, презъ 1923 г. сж произведени 23 милиона квинтала, а презъ 1924 год. — 19 и половина милиона квинтала, значи разлика твърде сжществена. Едно нищожно намаление на производството у насъ дори при единъ общъ неурожай въ свѣта, е въ състояние да удвои и дори да утрои ценитъ на земеделскитъ произведения.

При едно намаление на общото производство, разбира се, че и ценитѣ ще бждатъ високи. Но ние имаме намаление въ производството на зърнени храни; въ производството на млѣчни продукти ние нѣмаме намаление. Ние имаме почти едно константно положение. Произвежда се толкова, колкото се произвеждаше и преди войната. Азъ казахъ на друго мѣсто: България успѣ да навакса загубитѣ си отъ добитѣкъ, нѣщо повече дори, да увеличи това богатство на нашата страна, което днесъ възлиза на 29 милиарда лева. Но при все това ценитѣ на млѣчните продукти не спадатъ; тѣ показватъ една безспирна тенденция на повишение. На какво се дължи това? На спекула или на износъ? Е добре, даннитѣ на статистиката ни показватъ, че ние отъ 1923 г. почти не изнасяме, а презъ 1921—1922 год. износътъ е сжщо така незначителенъ. Ценитѣ на тѣзи продукти растатъ, защото консомацията на сжщитѣ расте. Днесъ, може да ви се види това чудно, но населението се храни по-добре, отколкото се хранѣше преди войната. Докато преди войната средно на жителъ се е падало за консумация 24 литра млѣко, днесъ се падатъ 30 литра на жителъ — съ 6—7 литри повече.

Въ този моментъ ние преживѣваме процеса на изравнението на ценитѣ въ България съ тѣзи на международния пазаръ. Докато по-рано, когато средствата за съобщение не бѣха възстановени въ тѣхното нормално положение, ние живѣхме донѣкъде изолирано, и нѣкои продукти бѣха по-скжпи, други по-евтини — посжпнѣха онѣзи, които се внасяха отъ вънъ, а поевтинѣха тѣзи, които се произвеждаха тукъ — днесъ, когато и мореплаване, и желѣзници сж горе-долу възстановени и сж въ по-добро положение, въ всѣки случай, отколкото презъ време на войната и скоро следъ нея, процесътъ на изравнението на ценитѣ на всички продукти е явенъ. На 10 ноемврий цената на килограмъ жито въ Ню-Йоркъ, на мѣстото, струва 8.98 л., а на 12 декемврий, значи единъ месецъ следъ това, цената на житото въ Ню-Йоркъ е 9.45 л. Колко е у насъ? Струва ми се сжщата цена — 9 лв. — съ транспортъ и пр. и пр. Нашето жито е по ефтино отъ американското, но незначително по-ефтино...

Скжпотията е страшна. Чели сте позивътъ „Народътъ гладува“, чутъ ли не народа се вълнува и ние ще бждемъ изправени най-малко предъ улични демонстрации. Такива досега не станаха и нѣма да станатъ. Съзнавайки отговорността, която поемамъ, като седя тукъ (сочи министерската маса) азъ заявявамъ: България може да се храни лошо, тя може да търпи лишения, но до гладъ нѣма да дойде. Въ това бждете сигурни.

Когато ние казваме, че въ България се живее най-ефтино, ние не отричаме, че въ България има скжпотия, имамъ данни, които сж изработени отъ асистента по Статистика въ

на „Юридически Прегледъ“

Списание за право, законодателство, юриспруденция и стопански знания

Излиза подъ редакцията на С. С. Бобчевъ

Юридически Прегледъ, основанъ въ 1893 г. встъпи въ двадесетъ и шеста годишнина. Той излиза годишно 10 книжки по 3 коли.

„Юр. Прегледъ“ презъ 1925 г. ще печата статии и бележки, както до сега, по всички отдѣли на правна, държавна и финансово-стопанска наука Освенъ това, въ „Юр. Пр.“ се печата сѣдебна практика—решенията на В. К. сѣжъ и на други сѣдилища въ Царството, както и чуждестрани, дава се мѣсто на списъка на новитѣ закони и правилници, — нѣкои отъ тѣхъ въ текстъ. „Юр. Пр.“ съдържа книгописъ — отзиви и оценки на наши и чужди правни книги и списавия, сѣщо така — разни вести и бележки

Въ „Юр. Пр.“ участвуватъ професори отъ Юрид. факултетъ и отъ Свободния университетъ, сѣдии, адвокати и общественици.

Ръкописи назадъ не се връщатъ.

Недоставена или неполучена книжка се иска не по-късно отъ излизането на следната втора следъ нея

Абонаментътъ на „Юр. Прегледъ“ за година е 100 лв. въ нашенско за чужбина — 120 лв.

Редакцията и администрацията се намиратъ на ул. Славянска, № 22 София. — Телефонъ № 10.

Стари годишни течения на Юр. Прегледъ, въ Администрацията, ул. Славянска, № 22, се отстъпватъ: първата година по 200 лева, 2—24 годишнини по 100 лева. 25 год. — 120 л.

Издания на Славянското Д-во въ България.

I. Сп. „Славянски Гласъ“ излиза тримесечно въ по 3 печатни коли. Изпраща се даромъ на всички членове на дружеството Нечленовецѣ плащатъ 60 лева годишенъ абонаментъ.

Това списание е единственото, у насъ въ България, което следи за текущия културечъ, общественъ и стопански животъ на славянитѣ, като надниква и въ тѣхното минало и особено въ взаимнитѣ имъ отношения.

„Славянски Гласъ“, наедно съ „Славянска Библиотека“ и „Славянски Календаръ“ е цѣла славянска енциклопедия. „Славянски Гласъ“ влиза въ 1925 г. въ своята XIX годишнина.

II. „Славянска Библиотека“. Освенъ списание „Славянски Гласъ“, Славянското Дружество издава и „Славянска Библиотека“, която излиза редовно тримесечно въ по три малки печатни коли 16^о. Годишенъ абонаментъ предплатенъ 20 лева. До сега сж излѣзли за 4 години 16 книжки.

III. „Годишникъ Славянски Календаръ“, въ обемъ петъ печатни коли. Освенъ календарната частъ съдържа статии и сведения изъ славянския животъ. За 1925 година излѣзе XV годишнина.

Изданията на Славянското Д-го сж препоръжчани отъ М-ството на народното просвѣщение.